

Antoni Żurek

"Storia delle teologia", I: "Epoca patristica", red. A. di Berardino, B. Studer, Piemene 1993 : [recenzja]

Collectanea Theologica 64/4, 166-167

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

literaturze. Chociaż Łk 1,5-4,44 różni się pod wieloma względami od *proemium*, jego celem jest podobnie jak w przypadku Łk 1,1-4 przygotowanie do właściwej narracji.

Proemium (Łk 1,1-4) i część przygotowawcza (Łk 1,5-4,44) odgrywają decydującą rolę w ustaleniu formy literackiej dzieła. Podobnie jak w przypadku studium *proemium*, niewielu autorów podjęło się określenia formy literackiej Łk-Dz Ap. Bazując na obserwacjach dotyczących poczynionych autor definiuje dwutomowe dzieło Łukasza jako „kerymatyczną historię”. Dzieło ukazuje historyczny fundament kerygmatu. Z jednej strony, przypomina ono – szczególnie dzięki *proemium* – ówczesne monografie o charakterze historycznym. W ten sposób historia leżałaby u podstaw Łk-Dz Ap. Z drugiej strony, przedmiot dzieła i cel, według tego samego *proemium*, odróżniają je zasadniczo od tych pisanych przez starożytnych historyków. Określenie Łk-Dz Ap jako „kerymatycznej historii” odpowiada intencji Łukasza i prezentacji zbawczych wydarzeń. Dzieło Łukasza przedstawia w formie narracji proklamację dobrej nowiny, wezwanie do wiary w zbawienie dokonane przez Boga w Jezusie Chrystusie. Jak podkreśla sam autor w zakończeniu książki, „kerymatyczny” podkreśla tutaj wyjątkowość tej historii.

Niewątpliwą zasługą autora jest ukazanie roli przygotowawczej Łk 1,1-4,44 w kompozycji Łk-Dz Ap. Struktura literacka dzieła stała się czynnikiem decydującym w ukazaniu schematu zapowiedzi i wypełnienia obietnicy, jaki zamierzyłby Łukasz. Właściwa narracja od Łk 5,1 ukazuje stałe wypełnianie się obietnic względem Izraela i pogan. W dwutomowym dziele według autora główna rola przypada Ewangelii, która kładzie podwaliny pod narrację w Dz Ap, które uzupełniają i potwierdzają Ewangelię. Ze studium *proemium* i dalszych rozdziałów zostaje dowiedzione, że Łk-Dz Ap były od początku zamierzone jako jedno dzieło w dwóch tomach, potwierdzając tym samym najczęściej podtrzymywaną tezę.

ks. Waldemar Rakocy CM, Kraków

Storia della teologia. I. Epoca patristica., red. A. DI BERARDINO – B. STUDER, Piemne 1993, ss. 660.

Przed kilkunastu laty grupa teologów z kilku ośrodków włoskich zaczęła nosić się z zamiarem opracowania historii teologii. Chodziło im o stworzenie opracowania, które by:

- „obejmowało 20 wieków refleksji teologicznej; począwszy od objawienia biblijnego”,
- „nie było ani historią dogmatów ani historią poszczególnych teologów”,
- „stanowiło ogólną panoramę – na poziomie dostępnym dla wszystkich, – wprowadzającą w tak specyficzną dziedzinę, jaką jest teologia” (s.V).

Zamiar długo pozostawał w sferze projektów. Wreszcie, na wiosnę 1993 r. ukazał się pierwszy tom, obejmujący okres patrystyczny. W fazie realizacji jest tom drugi obejmujący okres VIII do XIV wieku, oraz tom trzeci, w którym ma się znaleźć historia teologii ostatnich pięciu stuleci. Każdy z tych tomów jest opracowywany przez inną grupę specjalistów.

Autorami pierwszego tomu są wykładowcy Instytutu Patrystycznego „Augustinianum” w Rzymie, względnie profesorzy z tym ośrodkiem związani: Di Berardino, Studer, Grech, Simonetti, Crouzel, Osborn, Perrone. Tom ten dzieli się na trzy części, w których kolejno są omawiane: okres trzech pierwszych wieków, czas „Kościoła cesarskiego” (300-450), okres późniejszy (do VII w.). Jak widać, podział na poszczególne okresy jest podobny do tego, jaki spotykamy w tradycyjnych i już klasycznych podręcznikach patrologii. Podobnie postąpiono przy redakcji niektórych części tego tomu. Widoczne to jest zwłaszcza w przypadku pierwszej części.

Całość otwiera rozdział, którego autorami są A. Di Berardino i B. Studer. Jest to rodzaj wprowadzenia; zwłaszcza w terminologię i metodologię. Autorem pierwszego artykułu jest P. Grech. Przedstawia on teologię okresu apostołskiego. W następnym rozdziale E. Osborn podejmuje próbę ukazania procesu zakorzeniania się chrześcijaństwa w kulturze grecko-rzymskiej (r. II). Jest to nieco inne ujęcie tego, co tradycyjnie nazywa się literaturą apologetyczną i antygnostycką. Ten sam autor w rozdziale trzecim koncentruje się na teologii dwóch autorów: Ireneusza i Hipolita. H. Crouzel w rozdziale czwartym przedstawia dorobek środowiska aleksandryjskiego; zwłaszcza teologię Klemensa i Orygenesusa. M. Simonetti w trzech kolejnych rozdziałach (V, VI, VII) prezentuje dorobek teologii „po

Orygenesie"; najpierw greckiej a potem łacińskiej. Wreszcie w ostatnim rozdziale tej części A. Di Berardino omawia apokryfy.

Już ta pobieżna prezentacja ukazuje znaczną różnorodność demonstrowaną przez omawianych autorów do sposobu rozumienia i przedstawiania „historii teologii”. Dla większości z nich będzie to mimo wszystko prezentacja zbliżona albo do przedstawiania dorobku poszczególnych Ojców (zwł. Crouzel), albo rozwiązań kwestii teologicznych (por. Simonetti, Osborn). Można powiedzieć, że są to ujęcia bardzo rzeczowe, czasem nowatorskie, ale nie zawsze zgodne z tym co na temat „historii teologii” deklaruje się we wstępie. Jedynie P. Grech stanowi w tym gronie wyjątek. Inni, tylko częściowo spełniają wymagania tej deklaracji.

Autorem drugiej części jest B. Studer. Autor w ośmiu rozdziałach stara się przedstawić „sposób w jaki uprawiano teologię w wieku IV i V”. Zdaniem autora, uprawianie teologii było uwarunkowane okolicznościami. Z tego też powodu w pierwszych czterech rozdziałach przedstawia to, co według niego miało wpływ na sposób uprawiania teologii. Omawia więc kolejno: sytuację polityczno-społeczną Kościoła, starożytne instytucje państwowe, system edukacyjny, prądy filozoficzne. To wszystko, zdaniem autora, stanowiło warunki, w których pasterze i myśliciele Kościoła usiłowali promować wiedzę religijną wiernych.

Przybliżwszy te uwarunkowania, autor analizuje sam wysiłek intelektualny ludzi Kościoła, usiłujących „zaktualizować Słowo Boże zawarte w Piśmie św., przy pomocy dostępnych im środków naukowych”. Zdaniem B. Studera, najważniejszą cechą teologii IV i V wieku jest to, że: „bazuje ona na Piśmie św.” (s. 413). Stąd też dla niego, jako historyka teologii, wydaje się być rzeczą istotną zwrócenie uwagi na sposoby interpretowania i prezentowania Pisma św., następnie na miejsce Pisma św. w Kościele oraz na próby racjonalnego wyjaśnienia Pisma św. Jego zdaniem, teologię tych wieków można przedstawić jako „pogłębioną refleksję nad Pismem św.”, w której chodzi o „pogodzenie wiary z wymaganiami rozumującego człowieka” (s. 483). Po przedstawieniu cech charakterystycznych tak rozumianej teologii, autor – w ostatnim rozdziale tej części – próbuje przedstawić syntezę tego, co nazywa „myśleniem biblijnym”.

Część trzecia jest zdominowana przez dwa tematy. Pierwszym z nich jest próba charakterystyki teologii późnopatrystycznej. Taki przynajmniej cel ma autor pierwszego rozdziału L. Perrone. Osią przewodnią jego rozważań jest nauka Chalcedonu i jej reperkusje w VI wieku. Natomiast B. Studer w trzech następnych rozdziałach podejmuje się charakterystyki dorobku całej teologii patrystycznej, ze szczególnym uwzględnieniem okresu schyłkowego. Jest to synteza bardzo zwięzła, ale też bardzo merytoryczna. Najpierw przedstawia w sposób bardzo zwięzły to, co w całym okresie patrystycznym było najbardziej charakterystyczne, a następnie, mówiąc o okresie schyłkowym, ogranicza się do przedstawienia upowszechnienia się w Kościele VI w. teologii Augustyna. To bowiem ma być najbardziej charakterystyczne, zdaniem autora, dla tego okresu. Jest to tym samym interesująca prezentacja teologii samego Augustyna.

Po Augustynie epoka patrystyczna zmierza ku swemu schyłowi. B. Studer uważa, że rozpoczyna się wtedy inny sposób „uprawiania” teologii, tzw. scholastyczny. Dlatego też kończy omawiany tom krótką prezentacją tego, co już należy do teologii scholastycznej.

Chcąc przybliżyć omawiane dzieło, należy jeszcze wspomnieć o solidnej bibliografii, zamieszczonej bądź to po poszczególnych rozdziałach (I i III część), bądź też przy końcu całej części. Lekturę ułatwiają też tablice chronologiczne i indeks rzeczowy.

Podkreślić wypada nowatorski w dużej mierze charakter dzieła. Autorzy, w większości uznane już autorytety w dziedzinie patrologii, gwarantują – za małymi wyjątkami – wysoki poziom merytoryczny. Nie znaczy to, że cel jaki sobie stawiali autorzy został osiągnięty. Jeżeli zamiarem autorów było odejście od „historii dogmatów i poszczególnych teologów” (s. VIII), to w przypadku zwłaszcza części pierwszej, zamiar ten nie został zrealizowany. Trudno też wyobrazić sobie, że jest to wprowadzenie do teologii przeznaczone dla wszystkich. Niektóre przynajmniej partie (zwł. autorstwa B. Studera) domagają się czytelnika obeznanego z teologią. Tacy czytelnicy znajdą w prezentowanym tomie syntezy bardzo użyteczne dla pracy teologicznej. Z tego też powodu ten tom i następne, znajdą się z pewnością w bibliotekach i w rękach teologów.

ks. Antoni Żurek, Tarnów